

ГОСПІТАЛІ НА ПЕРЕЯСЛАВЩИНІ В РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ (1941/1943 рр.)

У статті подано перелік тимчасових польових пересувних госпіталів, які функціонували в Переяславському районі Київської області під час Великої Вітчизняної війни, а саме в 1941 та в 1943 роках, досліджується історія евакуаційного госпіталю №2028, який був сформований у Переяславі, та висвітлюється виснажлива робота медичних працівників цього лікувального закладу.

Ключові слова: госпіталь, Велика Вітчизняна війна, Переяслав, медичні працівники, поранені.

Госпіталь – в СРСР медичний заклад, призначений для стаціонарного лікування військовослужбовців. Розрізняють госпіталі постійні (існують як у воєнний, так і в мирний час) і тимчасові (формується у воєнний час). Тимчасові госпіталі бувають польові пересувні різного типу (хірургічні, терапевтичні, інфекційні, госпіталі для легкопоранених та ін.) і евакуаційні госпіталі¹. Польові пересувні госпіталі призначені для безпосереднього слідування за військами; вони мають штатний автомобільний транспорт, намети і необхідне обладнання, яке дозволяє розгорнути роботу за межами населених пунктів. Ці госпіталі розраховані на масовий прийом уражених під час бою і хворих та надання їм медичної допомоги.

У Переяславі тимчасові госпіталі почали організовувати вже в перші місяці Великої Вітчизняної війни. Вдалося встановити, що в місті працювало 4 госпіталі. Це – 3 польові пересувні госпіталі (ППГ) – 67 (20.08.41), 2324 (16.08.41 – 04.09.41), 2330 (10.08.41) та евакуаційний госпіталь (ЕГ) 2028 (05.07.41 – 07.08.41). Знаходилися вони в районі нинішніх ресторану «Дружба», гастроному №1, центральної пошти та в школі №1. У 1941 р. переяславські госпіталі функціонували недовго, по кілька тижнів – стрімко наблизився фронт, довелося евакуюватися.

У 1943 р. на Букринському плацдармі загинули і були поранені сотні тисяч воїнів. «Поранених було дуже і дуже багато: везли на машинах, танках, а хто міг пересуватися – самі йшли. Працювали без сну по дві-три доби», – згадує молодший лейтенант медслужби Параска Пилипівна Атаманова².

У 1943 р., за даними військово-медичного архіву Військово-медичного музею Міністер-

ства Оборони Росії (м. Санкт-Петербург), на Переяславщині функціонувало близько 40 госпіталів.

Найбільше їх було у с. Дем'янці – 12. З них – 3 хірургічні польові пересувні госпіталі (ХППГ) 1162 (29.09.43 – 16.11.43), 2416 (01.10.43), 5161 (01.10.43 – 15.10.43); ППГ 5459, ППГ 5160, ППГ 5189, ППГ 5220, ППГ 5769, польовий госпіталь 5169, польовий госпіталь 220, ППГ п/п 66882, в/г п/п 28869.

У Переяславі розташовувалися 4 госпіталі – польовий пересувний госпіталь (ППГ) 87 (01.11.43 – 18.11.43), евакуаційний госпіталь (ЕГ) 1348 (04.10.43 – 01.01.44), хірургічний польовий пересувний госпіталь (ХППГ) 2640 (25.10.43 – 27.11.43), госпіталь для легкопоранених (ГЛР) 3224 (18.12.43 – 01.01.44).

У деяких селах району розміщувалося по кілька госпіталів. Зокрема, у В'юнищах – 5, з яких 4 – хірургічні польові пересувні госпіталі (ХППГ) 2179 (15.10.43), 4336 (01.11.43 – 01.12.43), 4383 (15.10.43 – 01.01.44), 5163 (24.10.43 – 21.11.43), один – терапевтичний польовий пересувний госпіталь (ТППГ) 2203 (15.11.43);

у Виповзках – 4: евакуаційний госпіталь (ЕГ) 2645 (15.11.43 – 15.01.44), терапевтичний польовий пересувний госпіталь (ТППГ) 3564 (01.11.43 – 08.11.43), хірургічний польовий пересувний госпіталь (ХППГ) 4315 (01.11.43), ЕГ 5176 (01.11.43 – 15.11.43);

у Великій Каратулі було 2 інфекційні госпіталі (ІГ) 2195 (01.10.43 – 15.11.43) і 4384 (01.01.44 – 15.01.44);

у Вергунах – 2 хірургічні польові пересувні госпіталі (ХППГ) 87 (01.10.43 – 17.10.43) і 4339 (15.10.43 – 16.02.44);

у Гланишеві – 2: хірургічний польовий пе-

ресувний госпіталь (ХППГ) 160 (01.01.44 – 13.01.44) і евакуаційний госпіталь (ЕГ) 1348 (04.10.43);

у Хоцьках – хірургічний польовий пересувний госпіталь 747 (07.10.43 – 30.10.43);

у Гайшині – хірургічний польовий пересувний госпіталь 2416 (15.10.43 – 01.11.43);

у Горбанях – госпіталь для легкопоранених 1810 (43 – 01.12.43);

у Мазінках – терапевтичний польовий пересувний госпіталь 3565 (15.10.43);

у Натягайлівці – хірургічний польовий пересувний госпіталь 5163 (03.10.43 – 24.10.43);

у Помоклях – евакуаційний госпіталь 2179;

у Циблях – п/п 28060.

Зі слів колишніх працівників Галини Іванівни Гузєєвої, Євдокії Мефодіївни Шевченко, Надії Василівни Верівської, Ніни Прохорівни Лябах, Марії Савеліївни Тоболько, Марії Федорівни Пальчиковської, Олексія Івановича Саріна та інших вдалося встановити історію госпіталю №2028, який знаходився у приміщенні школи №1.

Евакуаційний госпіталь №2028 був сформований у Переяславі в червні-липні 1941 року. До нього райвійськкомат направив близько 100 осіб. Це медичні працівники з Переяславського, Яготинського, Кагарлицького районів, Житомирської області, міст Києва та Кам'янця-Подільського. Працювало також багато добровольців.

Начальником госпіталю був майор медичної служби Іван Степанович Сарін, замполітом – Михайло Степанович Хацей, секретарем парторганізації – Григорій Веремійович Майоренко, начмедом – Петрашевський, начпродом – Петровський, начфіном – Іван Якович Лихота, начгоспом – Мусієнко. Реєстратором поранених, що прибували до госпіталю, був Олексій Іванович Сарін. Провідними хірургами були Мацієвський і Петрашевський.

«Ми не бачили, – згадує Надія Василівна Верівська, – щоб колись не було в операційній чи в палатах хірурга Петрашевського. Вдень і вночі він з пораненими. Він встигав не тільки оперувати, а й посидіти біля ліжка тяжкопораненого, повідомити йому про події на фронті, поговорити про те, чи отримує він листи від рідних, чи добре харчують.

Невтомний, знаючий, люблячий свою справу, новатор у своїй професії, «всюдисущий» –

так звали його медики»³.

У госпіталі працювали цілими сім'ями, зокрема, Яновські, Мусієнки, Дем'яненки, Петровські, Майоренки, Клименки, Хацей, Шанявські, Кузьки. Медичними сестрами працювало багато переяславців: Ніна Авраменко, Галина Вовк, Парасковія Рева, Марія Чемерис, Тетяна Омеляненко, Наталія Булах, Валентина Білокінь, Людмила Яковенко, Галина Носач, Євдокія Дудка, Варвара Плугатар, Ольга Лисенко, Марія Козенко, Ольга Іващенко, Валентина Канупер, Галина Кузько, Лілія і Марія Яновські, Олександра Мартишко, Людмила Гладких, Євдокія Довгопола, Варвара Качкалда, Ольга Ткаченко. Санітарами працювали Ольга Бицюра, Марія Рубан, Галина Товмач, Надія Верівська, Євдокія Шевченко, Ольга Федорченко, Марія Петровська, Галина Клименко, Володимир Яновський, Сергій Шанявський, Петро Тур, Степан Цимбал, Галина Хацей, Марія Тоболько, Марфа Олефіренко, Степан Дем'яненко, Мусієнко, Майоренко та інші. Таким був колектив на початку заснування госпіталю.

Удень і вночі з фронту привозили поранених. Приміщення госпіталю було переповнене, тому поранених доводилося розміщувати в коридорах і на підвір'ї. Медичного персоналу не вистачало, і допомога місцевого населення була вчасною і дуже доречною. Допомогали і діти. «Пам'ятаю одну дівчинку, – згадує Галина Іванівна Носач, – яка на прохання помираючого пораненого принесла морозиво. Але йому так і не довелося поласувати – помер. Як гірко плакала дівчинка! А перед цим поранений у живіт воїн дав дівчинці адресу, щоб вона повідомила дружині, що він загинув, захищаючи Переяслав. Дівчинка написала адресу на конверті і після смерті воїна відправила листа»⁴.

У госпіталі надавали первинну допомогу пораненим і відправляли далі в тил. «В Переяславі, мабуть, ми працювали два тижні», – згадує Надія Верівська⁵.

«Недовго нам довелося працювати в Переяславі, тому що німці наступали, а наші війська відступали», – розповідає Галина Носач⁶.

З наближенням лінії фронту надійшла команда вивезти всіх поранених у тил. Їх вивозили військові частини, а остання група поранених була евакуйована пароплавом з переяславської пристані до Дніпропетровська. «По дорозі до Дніпра нашу машину обстріляв ворожий літак, – згадує Марія Пальчиківська.

– Кулі пробили кузов, але поранені залишилися живими»⁷.

Інвентар госпіталю в середині серпня 1941 року був вивезений на залізничну станцію Переяславську і повантажений у поїзд, який 22 серпня 1941 р. вирушив на станцію Мерефа Харківської області.

Розмістився госпіталь за 30-40 км від Харкова в колишньому приміщенні дитячого санаторію, який знаходився в селищі Зелений Гай. «Умови для праці у нас були дуже важкі: німецька авіація часто бомбила Харків і це селище. Нам треба було по декілька разів на день то виносити поранених в окопи, то заносити, а коридори і сходові клітки були вузькими, а нам, молодим і безсилим, треба було піднімати поперед себе пораненого вагою 80-120, а то й більше кілограмів», – згадує Надія Верівська⁸.

«Тяжкими були ті дні, – пригадує Марія Пальчиківська. – Бомбардували нас німці часто. Пам'ятаю, як від великого нервового напруження захворіла медсестра Олександра Мартишко із села Віненці. Її ми відправили до харківської психоневрологічної лікарні. Пізніше ми довідалися, що, коли німці захопили Харків, усіх хворих було розстріляно»⁹.

Лінія фронту наближалася до Харкова, тому госпіталь був змушений евакуюватися до Новосибірської області на станцію Шипуново, де і знаходився з грудня 1941 року по березень 1942 року у 2-поверховій дерев'яній школі з підвальним приміщенням. Медпрацівники лікували важкопоранених, вчили своїх колег і передавали їм досвід, набирали поповнення серед сибіряків. 6 березня 1942 року, в зв'язку з наступом наших військ під Москвою, госпіталь прибув до міста Кольчугіно Івановської області – ближче до фронту. Відтоді госпіталь №2028 був розрахований на 1500-1800 ліжок, але поранених привозили у два-три рази більше, тому споруджували дво-, триярусні ліжка. Розташувався госпіталь у центрі міста у великому заводському гуртожитку.

У червні 1943 року госпіталь №2028 був розформований. Кращі його працівники на чолі з начальником госпіталю Іваном Степановичем Саріним були направлені на передову лінію фронту. Частина медперсоналу була переведена до госпіталю № 5828, який знаходився у м. Кольчугіно до кінця війни. Інша група медпрацівників надійшла в розпорядження госпіталю №1897, який формувався у

Запоріжжі. Така коротка, але славна історія евакогоспіталю №2028, сформованому в м. Переяславі.

«Що довелося пережити, як працювали, розповісти неможливо, – згадує Надія Верівська. – Це було щоденне пекло. Прибували важкопоранені люди, життя яких довірено нам – медичним працівникам. І ми боролися за кожне серце солдата чи офіцера, за життя кожного воїна. Нікого не дивувало, що кожен із нас по декілька днів не залишав госпіталь, що спати доводилося на ходу, а хірургам – у період, коли одного пораненого виносять, а іншого готують до операції. Така робота була нормою життя колективу госпіталю. Врятувати воїна, вилікувати і повернути в діючу армію – таким було наше завдання. А яка титанічна праця стояла за цими словами!

Щодня ми приймали з фронту великі партії поранених і одночасно відправляли у тил на лікування важкопоранених. З фронту поранені потрапляли знесиленими. Їх треба було помити, перев'язати, обігріти, нагодувати, заспокоїти, проінформувати про справи на фронті, написати листи рідним, накрутити цигарок (у нас лежали з пораненнями рук та ніг), а інших треба було відправляти у тил: вантажити на машини, з машин – у поїзд. І так щодня. У вільний від чергування час прали білизну, бинти, сушили, прасували, готували ватні тампони для стерилізації, заготовляли дрова, мили підлогу, возили воду в бочках. А її ж стільки треба на 2-тисячний колектив!

Колектив наш був в основному молодіжний, комсомольський, і всі працювали з повною віддачею своїх сил, знань, умінь, з почуттям високого обов'язку перед кожним воїном, перед Батьківщиною. Надзвичайно тяжкою була праця операційних сестер і санітарок, не говорячи вже про лікарів-хірургів.

Окремо хочеться сказати про санітарку операційної, яка працювала з часу формування госпіталю і до кінця, Марфу Олефіренко. Не можна передати, з якою любов'ю, відповідальністю вона виконувала цю дуже складну роботу. Треба було не тільки мити, готувати перев'язочний матеріал, носити поранених, але і бачити море крові, трагічний кінець операції, чути крики, стогони. І так щодня протягом чотирьох з половиною років.

Ще хочеться згадати добрим словом і словами вдячності роботу санітарки Марії Савеліївни Тоболько. Її працелюбність, азарт, уміння організувати навколо себе всіх на

найскладнішу роботу не раз ставали в пригоді в найважчі хвилини. Вона вміла все: коня запрягти, підняти найтяжчий вантаж, організувати привезення води здалеку (а її треба було дуже багато щодня). Морози взимку стояли сильні – 40-45 градусів, так що не просто наливати з річки воду в бочки (дівчата сильно обморожували руки). Вона завжди була на вокзалах, коли приймали поранених з поїздів і відправляли в тил. Це треба було по 4-5 годин вантажити з машини в поїзд і навпаки. Її воля, прагнення якнайшвидше допомогти воїнам не знали втоми. Ніколи і нікому не сказала, що не спала багато ночей, не їла, замерзла. Вона знала, що її праця, як і праця всього колективу, повертає здоров'я воїнам, на яких чекав фронт і Перемога»¹⁰.

Про свою працю в госпіталі та аптеці, які знаходилися на Переяславщині, Марія Панасівна Євтушенко згадує так:

«Спочатку запросили мене в госпіталь важкопоранених, який розмістився у с. Студеники в приміщенні школи та по хатах людей. Пригадую, дуже багато привозили важкопоранених у госпіталь з-під Дніпра. Не вистачало робочої сили в госпіталі по догляду за тяжкохворими, тому запрошували молоденьких дівчаток на допомогу, в тому числі і мене. Мені довірили дві палати хворих, тобто два класи, в яких я вчилася перед початком війни і закінчила вісім класів. А були і молодші за мене. Доглядала 50 хворих. Годувала з ложечки, мочила губи водичкою тим, хто був у гарячці, вкривала, перевертала, підсувала на подушку вгору (а вони всі як мати народила), підносила «утку», перестилала пельонки, зволожувала палати-класи від пилу»¹¹.

Через 15 днів Марію забрав бригадир колгоспу ім. Шевченка орати поле коровами, тому що не було кому працювати в колгоспі. У кінці жовтня 1943 р., як тільки закінчилися польові роботи, Марію викликали до Переяслава.

«З Переяслава нас тридцять осіб направили в село Мазінки, у госпіталь №1348. Він теж розмістився в школі і по хатах. Пам'ятаю добре: прийшли ми в село о 12-й годині ночі, зайшли до Репи Марії (і вона з нами прийшла). Мама її послала нам постіль на долівці, на соломі. Ми відпочили, а вранці прийшли в штаб госпіталю. Начальник штабу (забула прізвище, знаю, що з Дніпропетровська), записував, хто ким буде. Вибір був: повар, робітники кухні, медсестри, санітарки. Я підходила, говорила: «Запишіть у медсестри».

Він говорить: «А ви подождіть». Другий раз підхожу, кажу: «Запишіть на кухню», він знову мені: «Ви подождіть». Я жду, а чого жду – не знаю. Він записав усіх і доручив розвести по роботах. А зі мною прийшов у аптеку і сказав: «А ви будете працювати ось з цими дівчатами в аптеці». Аптека розміщена була в кутовій хаті через дорогу від школи-госпіталю. В аптеці працювали: начальник аптеки Коваленко Надія Сергіївна, Захарова Марія... Обидві з Пензи ніби (там формувався госпіталь). Вони були старшими лейтенантами.

Роботу свою старалася виконувати відмінно. Відпочивати, гуляти не було коли. Працювала день і ніч. На сон залишалося 2-3 години. Рубала дрова, вночі переганяла воду на дистильовану – 3-4 сулії нагонала для ліків, загортала порошки в папірці, підготовляла посуд для ліків, ранком, до сходу сонця, перемивала поли, вбирала, перетирала посуд (пляшечки ліків) до блиску, адже в аптеці мала бути ідеальна чистота. Хворих з-під Дніпра привозили вдень і вночі, в середньому по 200 чоловік на добу, і виписували щодня теж стільки. Потрібно було їх забезпечити і ліками, і бинтами. Бинтів не хватало на всіх поранених, тому доводилося брати старі, використані по кілька разів. Пригадую: принесуть із чотирьох відділень клумаки бинтів, знятих з поранених – в крові, брудні, удушливі – лячно дивитися на них. А мені треба було зробити з них нові, чисті, білосніжні бинти, щоб знову перев'язувати хворим рани. І ось роботи знову на цілу ніч. А прала вручну, виварювала, кип'ятила по кілька разів, віджимала руками. Бинти ставали білосніжними. Сушила, а потім скачувала по долоні у рулони, бо на ранок прийдуть по ліки і бинти. А посуду скільки треба було перемивати і заповнювати ліками – по 300 штук у день, та прийняти і видати – всього не опишеш. В селі Мазінки пробули ми до 3-х місяців, бо німці довго сиділи за Дніпром у горах, тому важко їх було вигнати з тих гір. А в нас госпіталь №1348 був прифронтовий»¹².

Марія Федорівна Пальчиківська, колишній лейтенант медичної служби, згадала такий епізод із життя одного госпіталю:

«Батько-льотчик загинув у повітряних боях на фронті. Мати працювала медичною сестрою в госпіталі. Їхня 10-річна донька Олечка залишилася сама. Приходила вона в госпіталь до мами. Але без пайка в госпіталі вона не могла знаходитися. Провідний хірург влаштував

Олечку служити санітаркою до хірургічного відділення. Дівчинка доглядала поранених, прибирала в палатах, з ложечки годувала і напувала післяопераційних поранених. І завжди підкладала білий рушник на груди. Вона так усе вміло робила, що її полюбили всі поранені і співробітники госпіталю. Начальник госпіталю представив 10-річну дівчинку до нагороди. Олечку нагородили медаллю «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.». На її білому халатику засяяла

медаль, яку вона ніколи не знімала. Всі працівники госпіталю і поранені вітали маленьку санітарочку з нагородою. Олечка сказала: «Коли закінчиться війна і виженуть фашистів, я буду вчитися на лікаря і стану хірургом». Так 10-річна дівчинка служила в госпіталі і заробляла свій пайок хліба»¹³.

Зусиллями і турботою медиків надана допомога мільйонам захисників Вітчизни. Це справжній подвиг в ім'я життя і вагомий внесок у Перемогу.

Джерела та література

- 1 Українська Радянська Енциклопедія. – Т. 3. – К., 1979. – С. 126.
- 2 Спогади молодшого лейтенанта медслужби 56 медико-санітарного батальйону 9 механізованого корпусу 3 гвардійської танкової армії Параски Пилипівни Атаманової від 14.05.1991 р. // Особистий архів автора.
- 3 Спогади заступника комсорга, санітарки госпіталю №2028 Надії Василівни Верівської від 10.11.1986 р. // Особистий архів автора.
- 4 Спогади медсестри госпіталю №2028 Галини Іванівни Носач-Гузеевої від 15.05.1986 р. // Особистий архів автора.
- 5 Спогади заступника комсорга, санітарки госпіталю №2028 Надії Василівни Верівської від 10.11.1986 р. // Особистий архів автора.
- 6 Спогади медсестри госпіталю №2028 Галини Іванівни Носач-Гузеевої від 15.05.1986 р. // Особистий архів автора.
- 7 Пальчиківська М. Ф. Медики теж кували перемогу // Комуністична праця. – 1986. – 31 грудня.
- 8 Спогади заступника комсорга, санітарки госпіталю №2028 Надії Василівни Верівської від 10.11.1986 р. // Особистий архів автора.
- 9 Пальчиківська М. Ф. Медики теж кували перемогу // Комуністична праця. – 1986. – 31 грудня.
- 10 Спогади заступника комсорга, санітарки госпіталю №2028 Надії Василівни Верівської від 10.11.1986 р. // Особистий архів автора.
- 11 Спогади Євтушенко Марії Панасівни від 03.11.1986 р. // Особистий архів автора.
- 12 Спогади Євтушенко Марія Панасівни від 03.11.1986 р. // Особистий архів автора.
- 13 Спогади лейтенанта медслужби, медсестри госпіталю №2028 Марії Федорівни Пальчиківської від 20.01.1987 р. // Особистий архів автора.

Надежда Бойко

Госпитали на Переяславщине в годы Великой Отечественной войны (1941 г., 1943 г.)

В статье дается перечень временных полевых передвижных госпиталей, которые функционировали в Переяславском районе Киевской области во время Великой Отечественной войны, а именно в 1941 и в 1943 годах, исследуется история эвакуационного госпиталя №2028, который был сформирован в Переяславе, и освещается изнурительная работа медицинских работников этого лечебного учреждения.

Ключевые слова: госпиталь, Великая Отечественная война, Переяслав, медицинские работники, раненые.

Nadiya Boyko

The hospitals in Pereyaslav region in the years of Great World War (1941 y, 1943)

The article informs about all temporary hospitals, which existed during the 2 World War in the area of Pereyaslav in Kyiv region. It shows the evacuation history from the year 1941 till 1943 of the temporary hospital №2028, that has been organized in Pereyaslav. This article also shows the hard work of the medical workers.

Key words: hospital, Great World War, Pereyaslav, medical workers, injured.

УДК 930.253:94 (477) "1941"

Тетяна Пастушенко (м.Київ)

**СИСТЕМА НІМЕЦЬКИХ ТАБОРІВ ДЛЯ РАДЯНСЬКИХ
ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В УКРАЇНІ:
(ЧЕРВЕНЬ – ГРУДЕНЬ 1941 р.)**

У статті описані етапи становлення впродовж літа-осені 1941 р. системи німецьких таборів для радянських військовополонених на території України.

Ключові слова: Друга світова війна, радянські військовополонені, дулаг, шталаг, армійський збірно-пересильний пункт, Верховне головнокомандування Вермахту, Головнокомандування сухопутних сил Німеччини.

Структура й апарат установ німецького військового полону на території України належить до найменш досліджених тем в історіографії. У рідкісних вітчизняних публікаціях про радянських військовополонених основна увага дослідників зосереджувалася переважно на описі тяжкого становища полонених червоноармійців та злочинному ставленні до них з боку військовослужбовців Вермахту та нацистської влади загалом¹. Найбільш повним на сьогодні переліком місця утримання радянських полонених в Україні є «Довідник про табори, тюрми та гетто», який дає уявлення про масштаби та географію установ військового полону Вермахту². У «Довіднику» вказано 242 населених пункти³, де були організовані різні категорії таборів, але пояснення складної організації німецького військового полону не входило до завдань упорядників цього довідкового видання.

У німецькій історіографії, яка налічує зараз найбільшу кількість ґрунтовних досліджень про радянських військовополонених, система військового полону на окупованих східних територіях зазвичай описується схематично⁴. Основна увага німецьких істориків прикута до двох питань: а) з'ясування ступеня відповідальності Вермахту в загибелі мільйонів полонених Червоної армії; б) функціонування таборів «для росіян» безпосередньо на території Райху. Виключенням є невелика за обсягом дипломна робота Християна Мюллера про стаціонарний табір військовополонених 305 у Кіровограді⁵.

Пострадянські російськомовні дослідження традиційно описують ситуації, які склалися в окремих таборах на території Білорусі, Росії чи України, і не зосереджують увагу на питаннях функціонування всієї системи німецького військового полону на окупованих територіях, її кадрового та матеріально-технічного забезпечення⁶. У спеціальному виданні – довіднику